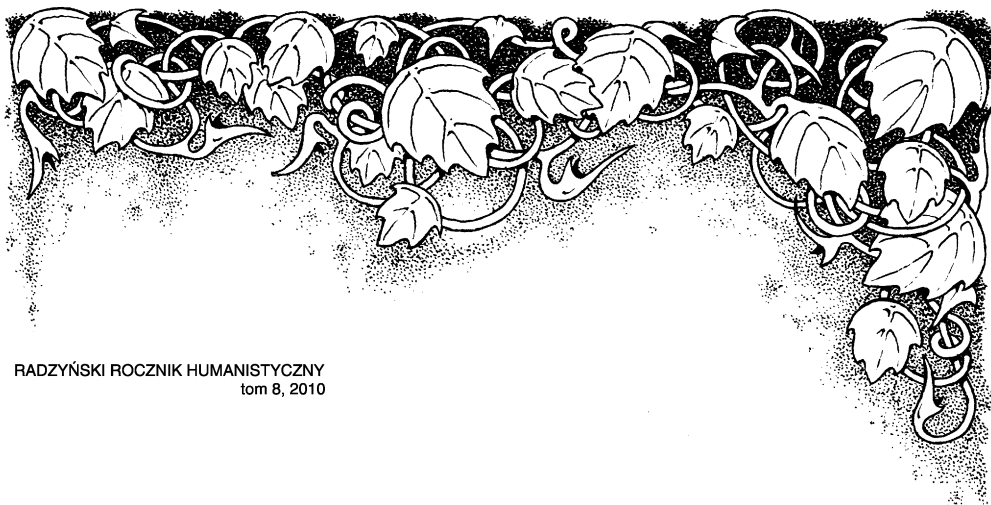




RADZYŃSKI ROCZNIK HUMANISTYCZNY
tom 8, 2010

Wojciech A. Łonak

Wyniki nadzorów archeologicznych nad pracami ziemnymi związanymi z budową sieci gazowej relacji Biała k/Radzyńia Podlaskiego – Wohyń – Milanów – Parczew

Prace ziemne związane z budową gazociągu Radzyń Podlaski – Parczew wraz z siecią dostawczą prowadzone były od jesieni 2006 do połowy 2007 roku. W tym okresie wykonano główny, przesyłowy odcinek magistrali. Po krótkiej, zimowej przerwie przystąpiono do budowy sieci dostawczej w miejscowościach Wohyń, Milanów i Parczew. Prace zakończono 12. lipca 2007 roku. W pierwszym etapie wybudowano 37 km głównej magistrali, w drugim 15 km sieci dostawczej. Przebieg głównego odcinka gazociągu naniesiony jest na mapie w skali 1:25 000 (ryc. 1.) Przebieg sieci rozdzielczej w obrębie Wohynia przedstawia Ryc. 2., a sieci w obrębie Parczewa Ryc. 4. Brak sieci w obrębie Milanowa spowodowany jest brakiem znalezisk archeologicznych w tej miejscowości

Gazociąg budowały 3 ekipy robocze, niezależnie od siebie w różnych miejscach. Wynikało to z potrzeby zajmowania pasa drogowego, organizacji ruchu kołowego, a na obszarach miejskich i wiejskich takiej organizacji robót, aby były one jak najmniej uciążliwe dla mieszkańców i użytkowników szos. Prace ziemne wykonywane były przy pomocy ciężkiego sprzętu. Wykop pod gazociąg miał szerokość ok. 0,9-1,1 m i głębokość ok. 1,0-1,2 m. Do tak przygotowanego wykopu wsypywano warstwę podsypki i na niej układano rury o $\varnothing$ 500 mm. Z uwagi na osadzanie się ziemi i zbliżający się sezon zimowy teren wykopów uporządkowano wiosną 2007 roku.

Niezwykle ważną dla całości sprawowanych nadzorów jest uwaga, że ze względów administracyjno-prawnych przeważająca część wykopów była zlokalizowana pomiędzy dywanikiem asfaltowym dróg a rowem odwadniającym tej drogi lub na zewnątrz rowu odwadniającego na granicy pól i zabudowań. W miejscach tych zazwyczaj wykop nie sięgał stropu calca, a wypełniająca go warstwa ziemi była

przemieszana w związku z budową drogi i jej konserwacją. Szczególnie duży wpływ na stratygrafię w tej części wykopów miały rowy odwadniające dróg, wielokrotnie czyszczone i każdorazowo pogłębiane. Ziemia wydobyta z tych rowów zazwyczaj umieszczana była na zewnątrz, na pasie pomiędzy rowem i granicą pól lub zabudowań. Nadmienić należy również, że brak stropu calca w wykopach budowanych wzdłuż dróg spowodowany jest faktem, że drogi te są zazwyczaj położone wyżej niż otaczający je teren. Zastrzeżenie tu uczynione spowodowane jest przypadkiem miejscowości Kopina, która zlokalizowana jest na terenie który od kilku tysięcy lat był wykorzystywany przez osadnictwo kultur zamieszkujących ziemie polskie. Budowany gazociąg na długości 750 m przecinał to rozległe stanowisko. Szkoda, że taka lokalizacja wykopu uniemożliwiła osiągnięcie stropu calca i ewentualne odkrycie śladów obiektów archeologicznych.

Budowa geologiczna rejonu inwestycji

Polesie Lubelskie jest w całości położone na platformie prekambryjskiej zalegającej na głębokości kilkuset metrów i w całości przykrytej utworami geologicznie późniejszymi. Najmłodsze utwory geologiczne pochodzą z trzeciorzędu, a najważniejszą rolę w rzeźbie powierzchni terenu inwestycji odgrywają utwory czwartorzędowe. Są to bardzo zniszczone osady zlodowacenia południowopolskiego. Głównie piaski wodnolodowcowe ze żwirami, bruk pomorenowy i nikłe szczątki gliny zwałowej. Natomiast dużo więcej osadów wiąże się z nawarstwieniami zlodowacenia środkowopolskiego. Jest to również glina zwałowa i piaski akumulacji jeziornej z wkładkami mułków i ilów. Natomiast zlodowacenie północnopolskie pozostawiło w tym rejonie w obniżeniach powierzchni terenu osady jeziorne. Na tak ukształtowaną rzeźbę terenu inwestycji nałożyły się skromne utwory holoceneskie. Są to kilkumetrowej miąższości warstwy organiczne, zbudowane z torfów, kredy jeziornej i mułków.

Gleby rejonu inwestycji

Gleby rejonu inwestycji to w większości gleby brunatne wytworzone na bazie gliny zwałowej, ciężkiej oraz pyłów i ilów pochodzenia polodowcowego; a miejscami są to piaski gliniaste i słabo oglinione również pochodzenia polodowcowego. Natomiast doliny rzeczne, w tym Tyśmienicy i jej prawobrzeżnych dopływów – Białki, bezimiennego ciek i Piwonii – to przede wszystkim gleby mułowo-bagienne, torfiane i murszowe pochodzenia holoceneskiego.

Sieć rzeczna

Teren inwestycji leży w dorzeczu prawego brzegu Tyśmienicy, która jest prawym dopływem Wieprza. Początek i koniec budowanego gazociągu znajduje się bezpośrednio nad Piwonią (Parczew) i Białką (Radzyń Podlaski), obie rzeki są prawymi dopływami Tyśmienicy. Pomiędzy nimi Tyśmienica otrzymuje dodatkowo wody jeszcze jednego prawobrzeżnego ciek. Sieć rzeczna na obszarze Polesia Lubelskiego, a szczególnie w rejonie inwestycji, jest słabo wykształcona. Wszystkie trzy ciek wykształciły niewielkie kilkudziesięciometrowe doliny rzeczne i to w swoich

dolnych biegach. Ich górne odcinki to sieć niewielkich, drobnych cieków, zazębiających się ze sobą, a być może okresowo wysychających. Wykorzystując minimalne różnice wysokości, cieki te płyną lub sprawiają wrażenie stojących. Zresztą trudno jest odróżnić, czy są to cieki naturalne czy rowy melioracyjne. W przeszłości, w okresach, kiedy klimat był bardziej wilgotny, cały ten obszar mógł być zabagniony i przez to niedostępny dla prehistorycznego osadnictwa. Dodatkowo wydaje się, że stosunki wodne na tym terenie popsuła budowa sztucznych kanałów. Prehistoryczne osadnictwo tradycyjnie trzymające się rzek jest tutaj ubogie. Lokalizuje się wzdłuż łagodnych teras, nie wkraczając na obszary międzyrzeczne.

Przy omawianiu sieci rzecznej rejonu inwestycji chciałbym podzielić się pewną refleksją. Otóż korzystając z map i planów terenu inwestycji, stwierdziłem pewną niezgodność. Jeśli przyjmiemy, że Parczew położony jest nad Piwonią, a jej źródła leżą na S-EE od miasta, to rzeka płynąca przez Wołyn nie może nazywać się również Piwonia. Sprawa ta wymaga badań, konieczna byłaby analiza sieci rzecznej z okresu przed budową pobliskich sztucznych kanałów i melioracji rzek.

Historia badań archeologicznych w rejonie inwestycji

Przygotowując się do nadzorowania planowanej inwestycji, przeprowadzono kwerendę w literaturze przedmiotu oraz w Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, Delegaturze w Białej Podlaskiej. Teren inwestycji jest słabo rozpoznany pod względem archeologicznym. Nie prowadzono tu większych badań, jedynym źródłem informacji o osadnictwie pradziejowym są badania AZP przeprowadzone w latach 90. XX wieku. Teren przyszłej inwestycji obejmował obszary AZP nr: 66-81 do 83; nr 67-82 do 84; nr 68-84 i nr 69-84. Bezpośrednio w rejonie inwestycji oraz w najbliższym otoczeniu budowanego gazociągu znalazło się dwadzieścia stanowisk archeologicznych, i tylko jedno z nich – Kopina, gm. Milanów, stan. 3 – na trasie budowy (ryc. 3).

Stanowisko Kopina 3 jest rozległe, zakwalifikowane jako ślad osadnictwa neolitycznego na podstawie znaleziska odłupka z siekiery i krzemiennego oraz fragmentu ośelki; natomiast materiał ceramiczny z tego stanowiska datowany jest na okres wczesnego średniowiecza z XI-XIII w., a na pewno istniała tu osada późnośredniowieczna i osadnictwo nowożytne. Obszar dzisiejszej wsi pokrywa się z terenem zajmowanym przez wcześniejsze osadnictwo. Projektowany wykop miał przeciąć to stanowisko wykopem o długości 750 metrów.

Na pozostałych stanowiskach najstarsze ślady osadnictwa odkryto na stan. 5 – Biała-Adamki, gm. Radzyń Podl. ze wskazaniem na starożytność (?). Podobny ślad osadniczy datowany na starożytność (?) odkryto na stan. 3 w Zbulitowie Dużym, gm. Radzyń Podl., a na stan. 5 w Zbulitowie Małym odkryto łuszczeń krzemienny datowany na okres halsztatu. Na wszystkich pozostałych stanowiskach odkryto liczny materiał ceramiczny. Są te stanowiska zakwalifikowane jako osady istniejące w okresie wczesnego średniowiecza, średniowiecza a najczęściej w czasach nowożytnych. Ceramika z okresu od XVI wieku znajduje się licznie na wszystkich stanowiskach w rejonie inwestycji.

Wyniki nadzorów

Nadzory spełniły oczekiwany cel. W trakcie prac ziemnych związanych z inwestycją dokonano wielokrotnie odkryć materiału ceramicznego, zabytków krzemiennych oraz z innych surowców. W wyniku tych odkryć, omówionych poniżej część stanowisk została pozytywnie zweryfikowana, odkryty materiał ceramiczny powiększył zasób ilościowy zabytków. Kilka stanowisk winno ulec weryfikacji, ich zasięg w efekcie nowych odkryć winien zostać powiększony. Kilka nowych, nieznanych dotychczas stanowisk wzbogacić sieć osadnictwa prehistorycznego i średniowiecznego Polesia Lubelskiego.

Odkrycia materiału zabytkowego

Przeglądu odkryć dokonamy, przesuwając się z zachodniego krańca inwestycji na południowy-wschód do Parczewa, gdzie znajdował się drugi kraniec nitki gazociągu.

A. Zachodni koniec inwestycji, zlokalizowany był w rejonie stan. 5 – Biała, gm. Radzyń Podlaski. Podczas budowy stacji redukcyjnej w warstwie humusu natrafiono tutaj na 5 fragmentów ceramiki oraz 1 zabytek krzemienny.

Opis materiału. Wśród znalezionej ceramiki znajdują się: 2 fragmenty przydenne, 2 brzuśce i 1 krawędź wylewu (Tab. I-A b-e). Ceramika toczona na kole, bardzo drobna domieszka, dobry wypał, barwa wewnątrz czarna, zewnątrz szara. Wylew barwy ceglastej, o krawędzi ostrej, stożkowatej, może pochodzić z pokrywy garnka (?). Materiał ceramiczny datowany jest na okres nowożytny. Zabytek krzemienno pokryty patyną, ze śladami odbić nieznanego pochodzenia (Tab. I-A a). Chronologia niepewna, ze wskazaniem na starożytność (?).

Wniosek: Stanowisko znane jako ślad osadniczy datowany na okres nowożytny zweryfikowane pozytywnie. Znalezione materiały potwierdzają jego wcześniejsze datowanie.

B. Następnego odkrycia dokonano w warstwie humusu wykopu i na powierzchni pola obok. W tym miejscu zlokalizowane jest stan. 5 – Biała-Adamki, gm. Radzyń Podl. odnotowane jako ślad osadniczy datowany na starożytność (?) oraz osada datowana na okres nowożytny. Odkryto tu 24 fragmenty ceramiki.

Opis materiału. Wśród znalezionej ceramiki są: 2 fragmenty den, 17 fragmentów brzuśców naczyń (w tym 1 z polewą), 3 wylewy (w tym 1 z polewą) i 2 fragm. taśmowatych uszu naczyń (Tab. I B a-d). Ceramika toczona na kole, domieszka bardzo drobna i drobna, dobry wypał, barwa szaro-czarna, ceglasta i biała. Fragmenty przydenne nie są wyodrębnione, na jednej skorupie ślad starcia po długotrwałym użytkowaniu. Brzuśce mało charakterystyczne, z naczyń baniastych, wśród nich 2 fragmenty wyraźnie najstarsze chronologicznie, choć nie wykraczają poza późne średniowiecze(?). Wylewy o krawędzi wywiniętej na zewnątrz, profilowane, jeden (polewany na zielono) pochodzi z naczynia donicowatego.

Chronologia zespołu: okres nowożytny, być może późne średniowiecze(?). **Wnioski:** Stanowisko zweryfikowane pozytywnie. Odkryty materiał potwierdza wcześniejsze ustalenia w zakresie istniejącego tu osadnictwa nowożytnego.

C. Kolejnego odkrycia materiału ceramicznego dokonano na powierzchni pola pomiędzy stanowiskami nr 5 i 6, oba Biała-Adamki, gm. Radzyń Podl. Znaleziono tu 9 fragmentów ceramiki.

Opis materiału. Dwa fragmenty ceramiki lepionej ręcznie (Tabl. II-C e-f), w tym 1 brzusiec i 1 wylew naczynia baniastego o prostej, cylindrycznej szyjce, nieznacznie wychylonej do wewnątrz. Barwa skorup ceglasta, gruba domieszka tłuczniowa, przełom dwubarwny. Datowanie: późny okres wpływów rzymskich. Pozostałe 7 fragmentów (Tabl. II-C g-i) pochodzi z brzuśców naczyń cienkościennych, toczonych na kole, o bardzo drobnej domieszce, dobrym wypale i czarnej barwie. Można je datować na okres nowożytny. **Wnioski:** Stanowiska nr 5 i 6 oddziela wg mapy AZP odległość ok. 1,5 do 2 km Na stan. nr 5 wystąpił materiał datowany na starożytność, zaś na stan. 6 brak takiego materiału. Skorupy kultury przeworskiej znaleziono ok. 50 m. na N od ogrodzenia pojedynczego domu stojącego na N od drogi, pomiędzy obu tymi stanowiskami. Nasuwa się sugestia aby nie tworzyć nowego stanowiska, raczej rozszerzyć zasięg stan. nr 5 dalej na północ, tak, aby objęło ono rejon, gdzie znaleziono ceramikę z okresu późnorzymskiego.

Nie zweryfikowano natomiast stan. 1 – Zabiele, gm. Radzyń Podlaski, pomimo, że projektowana trasa magistrali przecinała wieś. Na tym odcinku rura gazociągu została umieszczona pod ziemią techniką przecisku. Nie przyniosła również efektu penetracji terenu, gdyż jest on obecnie zabudowany i porośnięty trawą.

D. Do odkrycia materiału ceramicznego doszło w warstwie humusu wybranego z wykopu i obok na powierzchni pola, ok. 500 m na E od zabudowań wsi Zabiele, po obu stronach polnej drogi prowadzącej do szosy Radzyń Podl.- Parczew. Znaleziono w tym miejscu 8 fragmentów ceramiki.

Opis materiału. Jeden fragment dna miniaturowego naczynia, 1 brzusiec, 1 guzиковaty uchwyt pokrywy garnka i 5 wylewów naczyń o krawędzi profilowanej, wychylonej na zewnątrz (Tabl. II-D a-e). Ceramika toczona na kole, cienkościenna, bardzo drobna domieszka, dobry wypał, barwa czarna i ceglasta. Dwie skorupy noszą ślady polewy. Ceramika datowana na okres nowożytny.

Wnioski: Niewielka ilość ceramiki nowożytnej wydobytej z warstwy humusu nie stwarza przesłanki do tworzenia na tej podstawie oddzielnego stanowiska. Znaleziony materiał należy powiązać z wsią historyczną Zabiele. Znalezione skorupy należy połączyć z materiałem ceramicznym ze stan. 1 – Zabiele, gm. Radzyń Podl.

E. Materiał ceramiczny wystąpił także w humusie wybranym z wykopu oraz na polu położonym na N od szosy, pomiędzy rzeką a zabudowaniami Zbulitowa. W tym miejscu jest odnotowane stan. 2 – Zbulitów Duży, gm. Radzyń Podlaski, na którym znaleziono 1 fragment ceramiki starożytnej (?) oraz ślady osadnictwa wczesnośredniowiecznego z XII-XIII w. oraz ceramikę nowożytną. Znaleziono tu 7 fragmentów ceramiki.

Opis materiału. Jeden fragment wylewu naczynia baniastego o ściętej krawędzi wylewu, wychylonej do wewnątrz (Tabl. III-E b). Ceramika lepiowana ręcznie, gruba domieszka tłuczniowa, przełom dwubarwny, barwa ceglasto-żółta. Datowanie – horyzont kultur wczesno-brązowych (?). Pozostałe 6 fragmentów ceramiki cienkościennej (Tabl. III-E a), toczonych na kole, bardzo drobna domieszka, dobry wypał, barwa czar-

na, w tym 1 fragment dna o zaznaczonym załomie, 2 brzuśce, w tym 1 zdobiony poziomymi, dookólnymi żłobkami, 1 fragment taśmowatego ucha naczynia i 2 wylewy profilowane o krawędziach wychylonych na zewnątrz. Chronologia czasy nowożytnie.

Wnioski: Znaleziona skorupa pozytywnie weryfikuje stan. 2 – Zbulitów Duży, w zakresie osadnictwa pradziejowego. Dzięki niej datowanie można precyzować na okresu wczesnego brązu (?). Pozostała ceramika potwierdza istnienie tutaj osadnictwa nowożytnego.

F. Na ceramikę natrafiono na powierzchni pola położonego na E brzegu rzeki Piwonii, nieopodal szosy. Pole to położone jest obok znanego z map AZP stan. 5 – Zbulitów Mały, gm. Wołyń, na którym notowana jest osada datowana na okres nowożytny. Znaleziono tu 8 fragmentów ceramiki, w tym 1 ucho garnka i 6 mało charakterystycznych fragmentów brzuśców.

Opis materiału. Ceramika cienkościenna, toczona na kole, bardzo drobna domieszka, dobry wypał, barwa czarna (Tabl. III-F a-c). Jeden fragment brzuśca barwy ceglastej ze śladami polewy. Datowanie okres nowożytny.

Wniosek. Znalezisko skorup pozytywnie weryfikuje istniejące stan. 5 – Zbulitów Mały, choć zasięg tego stanowiska powinien być rozszerzony bardziej na południe.

G. Do kolejnego odkrycia materiału ceramicznego doszło w warstwie humusu wydobytego z wykopu, usytuowanego po S stronie szosy Wołyń-Radzyń Podl., w obrębie Zbulitowa Małego dokładnie kilkadziesiąt metrów na S od zlokalizowanego tu stan. 6 – Zbulitów Mały, gm. Wołyń. Z humusu wydobyto 4 fragmenty ceramiki.

Opis materiału. Trzy fragmenty brzuśców naczyń baniastych. Ceramika lepiona ręcznie, średnio ziarnista domieszka tłuczni, przełom dwubarwny, barwa szaro-żółta (Tabl. III-G a-c). Jedna skorupa jest wtórnie przepalona, można ją datować na okres późnego latenu - wczesnego okresu rzymskiego. Drugą skorupę (najmniejszą) można powiązać z kulturą pomorską, najmniej można powiedzieć o trzeciej skorupie. Ogólnie wiąże się ona chronologicznie z obu wcześniejszymi. Ostatni fragment ceramiki pochodzi z cienkościennego naczynia baniastego, toczzonego na kole (Tabl. III-G d). Jest to fragment wylewu, wychylonego na zewnątrz z kawałkiem taśmowatego ucha. Drobna domieszka, dobry wypał, barwa siwo-szara. Datowanie: pierwsze trzy fragmenty naczyń można wiązać z kulturą pomorską, ostatnia skorupa datowana jest na okres nowożytny.

Wnioski. Znalezione skorupy pozytywnie weryfikują stan. 6 – Zbulitów Mały, można je wiązać z istniejącą tu osadą kultury pomorskiej, choć należy się zastanowić nad powiązaniem znalezionej ceramiki z pobliskim cmentarzyskiem (AZP-karta 67-83, stan. 9), na którym odkryto zniszczony grób skrzynkowy kult. pomorskiej. Cmentarzysko to jest oddalone o ok. 1-2 km. Przemawiałaby za tym obecność przepalonej skorupy.

H. Do kolejnego odkrycia materiału ceramicznego doszło w wykopie i na powierzchni pola ok. 1 km na W od zachodniego krańca Wołynia, bezpośrednio na W od cieką płynącego prostopadle do szosy. Znaleziono tu 16 fragmentów ceramiki oraz 2 zabytki krzemienne.

Opis materiału. Mało charakterystyczny fragment ceramiki lepionej ręcznie z brzuśca naczynia (Tabl. III-H a). Gruboziarnista domieszka tłuczniowa, przełom dwubarwny, barwa szaro-żółta, wewnątrz czarna. Skorupa może być datowana na okres neolitu, można ją wiązać z ceramiką kultury pucharów lejowatych. Wśród pozostałych 15 fragmentów ceramiki cienkościennej toczonej (Tabl. IV-H d-f) jest: 9 fragmentów brzuśców, 3 przydenne i 3 wylewy. Wśród wylewów jeden profilowany z naczynia o krótkiej cylindrycznej szyjce i wylewie wychylonym na zewnątrz, zdobiony dookołą plastyczną listwą, drugi również z naczynia o krótkiej, cylindrycznej szyjce, ścienionej krawędzi wylewu wywiniętej na zewnątrz. Trzeci o krawędzi wylewu pogrubionej, wychylonej na zewnątrz. Ceramika barwy szaro-czarnej i ceglastej, domieszka bardzo drobna, dobry wypał. Ostatnie dwie skorupy pokryte polewą. Ta ceramika może być datowana na okres współczesny. Znalezione tu również dwa zabytki krzemienne (Tabl. III-H b-c): wiórek i odłupek (?) lub ułamany fragment wióra z krzemienia pasiastego, którego wystąpienie podbudowuje tezę o powiązaniu pierwszej skorupy z kulturą pucharów lejowatych.

Wnioski: Dzięki odkryciu skorup i zabytków krzemiennych odnotowane tutaj będzie nowe stan. 3 – Wohyń, jako ślad osadniczy z neolitu, ze wskazaniem na kulturę pucharów lejowatych oraz osadnictwo nowożytnie.

W obrębie zabudowań centrum Wohynia materiał ceramiczny wystąpił w kilku miejscach. Znalezione tu skorupy i inne zabytki chronologicznie ograniczone są do późnego średniowiecza i czasów nowożytnych. Brak jest przesłanek do tworzenia nowych stanowisk. Materiał znaleziony na terenie układu urbanistycznego miejscowości należy przypisać do stan. 2 – Wohyń. Uwaga ta odnosi się do skorup znalezionych w miejscach oznaczonych literą „I, J-1, J-2, J-5 i J-6” (Ryc. 2).

I. Ten materiał ceramiczny znaleziono w wykopie w zachodniej części Wohynia. Ryc. 2. Było to 18 fragmentów ceramiki i 1 fragment wazonu szklanego (Tabl. IV-I a-c).

Opis materiału. Ceramika cienkościenna, toczona na kole, domieszka bardzo drobna, dobry wypał, barwa czarna. W tym 14 fragmentów naczynia o baniastym brzuścu, krótkiej cylindrycznej szyjce i profilowanym wylewie, wywiniętym na zewnątrz, 3 fragmenty przydenne, w tym 1 z rondla zaopatrzonego w 3 nóżki, 1 fragment (być może) kafla piecowego o pogrubionej krawędzi. Jeden fragment wazonu szklanego zdobionego przy wylewie falistą, plastyczną listwą i szyjce podkreślonej dwoma, również falistymi plastycznymi listwami. Chronologia: okres nowożytny.

Wnioski: lokalizacja odnotowana na mapach AZP, skorupy włączone do zespołu ceramiki Wohyń, stan. 2.

I.1 Zespół 6 fragmentów ceramiki znaleziono na terenie posesji stanowiącej własność kościoła rzymsko-katolickiego, obok budynku plebani. (Ryc. 2)

Opis materiału. Ceramika cienkościenna (Tabl. IV-J1 d-e), o bardzo drobnej domieszce, dobrym wypale, barwy czarnej i ceglastej. Są to dwa fragmenty przydenne, naczynia o małej średnicy (lub może to być przydenne część naczynia faszkiowatego) oraz drugi fragment o wyodrębnionym dnie. Dwa mało charakterystyczne fragmenty brzuśców. Jedno taśmowate ucho garnka i fragment wylewu naczynia o baniastym brzuścu przechodzącym w wylew, o krawędzi wychylonej na zewnątrz. Datowanie zespołu: okres nowożytny.

Wnioski: lokalizacja odnotowana na mapach AZP, skorupy włączone do zespołu ceramiki Wohyń, stan. 2.

I.2 Trzeci zespół 11 fragmentów ceramiki i fragment skórzanego trzewika odkryto w wykopie biegnącym wzdłuż północnego boku skweru, położonego w centrum Wohynia. (Ryc. 2)

Opis materiału. Ceramika cienkościenna, toczona na kole, bardzo drobna domieszka, dobry wypał, barwa obustronnie czarna, rzadziej ceglasta. W tym 3 fragmenty przydenne z naczyń o nieznacznie wyodrębnionych dnach, 7 mało charakterystycznych brzuśców oraz 1 fragment wylewu naczynia o nie wyodrębnionej szyjce, nieznacznie pogrubionej, pionowej krawędzi wylewu (kubek ?). Fragment podeszwy skórzanego sandała o krawędziach obszytych na maszynie i podeszwie przytwierdzonej drewnianymi kołkami (Tabl. V-J2 j). Zespół ceramiki datowany na okres nowożytny, sam sandał z uwagi na technikę produkcji na XIX wiek. Wszystkie skorupy wystąpiły w spągu warstwy humusu zalegającego do głębokości 1 metra, poniżej wystąpił piaszczysty calec. Wydaje się że, ok. 20-30 cm warstwę humusu zalegającą bezpośrednio na calcu można uznać za pierwotną warstwę humusu pochodzącą z czasów sprzed założenia Wohynia. Starano się w miarę możliwości wydobyć z tej warstwy ceramikę. Z założenia byłaby to ceramika datująca najstarszą fazę zasiedlenia osady. Z tego też powodu wydobyto i zachowano fragment skórzanego trzewika. On również pochodzi z tej pierwotnej warstwy humusu. Niestety zachowane ślady maszynowego obrabiania trzewika datują ten zabytek na 2. poł. XIX w., a więc okres nowożytny. Również wydobyta ceramika nosi cechy nowożytne. Tym samym upada teza o odkryciu najstarszej, pierwotnej warstwy humusu pochodzącej ze średniowiecza.

Wnioski: lokalizacja odnotowana na mapach AZP, skorupy włączone do zespołu ceramiki Wohyń, stan. 2.

I.5 Kolejny zespół ceramiki w ilości 30 fragmentów naczyń wydobyto na dłuższym odcinku wykopu biegnącego ulicą Nadrzeczną w Wohyniu, w jej części zachodniej. Materiał zabytkowy wystąpił w warstwie humusu mającego tu grubość ok. 0,8-1,0 m. Warstwy pierwotnego humusu w tej części miejscowości nie udało się wyróżnić. (Ryc. 2)

Opis materiału. Ceramika cienkościenna (Tabl. IV-J5 d-e), toczona na kole, bardzo drobna domieszka, dobry wypał, barwa szaro-czarna, częściowo popielata i brudnoceglasta. W tym dwa fragmenty przydenne, jeden o wyodrębnionym dnie, drugi nie, 19 mało charakterystycznych fragmentów brzuśców naczyń baniastych. Część skorup w górnej partii brzuśców zdobiona dookołnymi poziomymi żłóbkami. Trzy fragmenty uszu naczyń każde inne: wąskie o pogrubionych brzegach, wąskie zdobione na całej długości pionową bruzdą i szerokie zdobione dwoma równoległymi pionowymi bruzdami. Wszystkie 6 wylewów profilowane o krawędziach ściętych lub pogrubionych. Dwa z nich z naczyń misowatych o krawędzi wylewu pionowej, nieznacznie pogrubionej, jeden z pokrywki garnka. Skorupy datowane na okres nowożytny.

Wnioski: lokalizacja odnotowana na mapach AZP, skorupy włączone do zespołu ceramiki Wohyń, stan. 2.

I.6 Piąty zespół ceramiki w ilości 13 fragmentów naczyń wydobyto na dłuższym odcinku wykopu biegnącego w ul. Łąkowej, na prawy, północny brzeg Piwonii.

Materiał zabytkowy wystąpił w warstwie humusu mającego tu grubość ok.1,0 m. (Ryc. 2)

Opis materiału. Ceramika cienkościenna, toczona na kole (Tabl. IV-J6 h-i), bardzo drobna domieszka, dobry wypał, barwa szaro-czarna i brudno-ceglasta. W tym trzy fragm. przydenne, dwa o wyodrębnionym dnie, 10 mało charakterystycznych fragm. brzuśców naczyń baniastych w górnej partii brzuśców zdobiona dookólnymi poziomymi żłobkami. Zespół datowany na okres nowożytny.

Wnioski: lokalizacja odnotowana na mapach AZP, skorupy włączone do zespołu ceramiki Wohyń, stan. 2.

I.3 Kolejny zespół 14 fragmentów ceramiki i 1 fragment szkła znaleziono na powierzchni uprawianego ogrodu przy posesji nr 28 przy ul. Piłsudskiego w Wohyniu. (Ryc. 2).

Opis materiału. Ceramika cienkościenna (Tabl.V-J3 a-c), toczona na kole, bardzo drobna domieszka, dobry wypał, barwa obustronnie czarna, rzadziej ceglasta i siwa, częściowo z polewą. W tym: 2 fragmenty przydenne z naczyń o nie wyodrębnionych dnach; 7 mało charakterystycznych brzuśców, w tym 1 wewnątrz z polewą; 1 fragment ucha naczynia oraz 4 fragmenty wylewów naczyń o krótkich cylindrycznych szyjkach i krawędzi w różnym stopniu wychylonej na zewnątrz; w tym 1 fragment o krawędzi pogrubionej może pochodzić z pokrywy naczynia(?). Fragment szklanego naczynia o baniastym brzuścu zdobionego poziomymi, dookólnymi żłobkami. Zespół datowany na okres nowożytny.

Wnioski: Ten zespół ceramiki został odnotowany na mapach AZP jako Wohyń, stan. 4. Nie bez znaczenia jest fakt, że na stworzenie nowego stanowiska miało wpływ istnienie tutaj cerkwi przy której grzebano zmarłych. Nadal należy liczyć się z obecnością w tym rejonie nieznanymi pochówków z XVII-XIX wieku.

I.4 Kolejny zespół 29 fragmentów ceramiki znaleziono w wykopie i na powierzchni pola pomiędzy budynkiem byłego pałacu a blokami mieszkalnymi w Bezwoli, gm. Wohyń. Miejsce znaleziska to południowy stok terasy opadający ku Piwni. Kilkadziesiąt metrów dalej na W zlokalizowane jest stan. 4 – Bezwola. (Ryc. 2)

Opis materiału. Dziewięć fragmentów ceramiki grubościennej, lepionej ręcznie, zawierającej średniej grubości domieszkę tłucznia, dwubarwny przełom i szaro-żółtą barwę (Tabl.V-J4 a-d). Powierzchnia zewnętrzna częściowo obmazywana. Chronologia: starożytność ze wskazaniem na okres wpływów rzymskich. Pozostałe 20 skorup to ceramika cienkościenna, toczona na kole (Tabl.V-J4 e-g). Zawiera drobną i średnią domieszkę, dobry wypał, barwę obustronnie czarna, rzadziej ceglasta. W tym: 6 fragmentów przydennych z naczyń o płaskich, nie wyodrębnionych dnach; 8 mało charakterystycznych fragmentów brzuśców; 6 fragmentów wylewów naczyń o krótkiej, cylindrycznej szyjce i wychylonej na zewnątrz krawędzi wylewu, w tym jeden wylew naczynia misowatego. Zespół datowany na okres nowożytny.

Wnioski: Znaleziona ceramika pozytywnie weryfikuje stan. 4 – Bezwola, sugeruje rozszerzyć jego zasięg bardziej na E.

K. Na materiał ceramiczny i krzemienisty natrafiono na obszarze stan. 3 - Kopina, gm. Milanów. Skorupy po części wystąpiły w humusie wydobytych z wykopu, po

części znaleziono je na powierzchni pól na północ od zwartej zabudowy wsi. Wszystkie krzemienie również wystąpiły na N od zabudowy wsi. Stanowisko to odnotowane jest w literaturze jako ślad osadnictwa z okresu neolitu oraz osadnictwo istniejące tu od okresu wczesnego średniowiecza do okresu nowożytnego. Łącznie odkryto tu 10 skorup i 4 zabytki krzemienne.

Opis materiału. Ceramika cienkościenna (Tabl. VI-K c-e), toczona na kole, bardzo drobna domieszka, dobry wypał, barwa szaro-czarna, rzadziej ceglasta, w tym 1 fragment z polewą. Jeden fragment przydenny z naczynia o słabo wyodrębnionym dnie, 6 fragmentów mało charakterystycznych brzuśców oraz 3 fragmenty wylewów naczyń o baniastym brzuścu, krótkiej cylindrycznej szyjce i krawędzi wylewu wychylonej na zewnątrz. Zespół datowany na okres nowożytny. Cztery zabytki krzemienne (Tabl. VI-K a-b): świerzak rdzenia (?), odłupek, odłupek - narzędzie rylcowate(?) oraz odłupek lub ułamany fragm. wióra krzemiennego (?) można wiązać z okresem neolitu.

Wnioski: Znaleźisko pozytywnie weryfikuje istniejące tu i znane z literatury stan. 3 – Kopina, gm. Milanów. (Ryc. 3)

L. Na materiał ceramiczny natrafiono również w pobliżu stan. 2 – Milanów, pow. Parczew. Jest to ślad osadniczy datowany na epokę kamienia-okres żelaza oraz osadnictwo późnośredniowieczne i z okresu nowożytnego. W humusie wydobytym z wykopu znaleziono 11 fragm. ceramiki.

Opis materiału. Ceramika cienkościenna (Tabl. VI-L a-d), toczona na kole, bardzo drobna domieszka, dobry wypał, barwa obustronnie szaro-czarna. Tylko jedna skorupa z gruboziarnistą domieszką tłuczni. W tym 2 fragmenty ceramiki przydennne o nieznacznie zaznaczonym dnie, jedno dno lekko wklęsłe. Ponadto 8 fragmentów brzuśców naczyń baniastych i 1 fragment wylewu o prostej krawędzi, nieznacznie wychylonej na zewnątrz z naczynia donicowatego. Zespół datowany jest na okres nowożytny.

Wnioski: Znaleźisko pozytywnie weryfikuje znane z literatury stan. 2 – Milanów, pow. Parczew. (Ryc. 1)

L. Ostatni zespół materiału ceramicznego odkryto na terenie Parczewa, na lewym południowym brzegu Konotopy. (Ryc. 4) Był to zespół 10 fragm. ceramiki.

Opis materiału. Ceramika cienkościenna, toczona na kole (Tabl. VII-L a-c), bardzo drobna domieszka, dobry wypał, barwa szaro-czarna, siwa i ceglasta, na części ślady polewy. W tym 9 fragmentów brzuśców naczyń baniastych i 1 fragment wylewu o pogrubionej krawędzi wylewu, nieznacznie wychylonej na zewnątrz. Chronologia zespołu okres nowożytny.

Wnioski: znaleźisko niewielkiego zespołu ceramiki nowożytnej wydobytej z warstwy humusu nie stwarza przesłanki do tworzenia na tej podstawie oddzielnego stanowiska. Znalezione skorupy należy połączyć z materiałem ceramicznym znalezionym na stan. 31 – Parczew, które leży przy skrzyżowaniu z ul. Mickiewicza.

Stratygrafia rejonu inwestycji

Na całej długości ponad 50. km wykopów pod gazociąg przesyłowy, jak również i sieć dostawczą, nie stwierdzono śladów obiektów osadniczych lub grobowych. Stratygrafia terenu położonego pomiędzy miejscowościami była czytelna i prosta. Ilustru-

ją ją fotografie: Foto.: 2- w rejonie Białej, gm. Radzyń Podl.; Foto.: 14 – w miejscowości Kopina, gm. Milanów oraz Foto.: 15 – w rejonie Milanowa, pow. Parczew. Ta stratygrafia to zazwyczaj 20-30cm humusu i poniżej piasek calcowy. Jak już wspomniano we wstępie wykopy były budowane na pograniczu dywanika asfaltowego i rowu odwadniającego. Takie wykopy zazwyczaj nie sięgały calca z przyczyn, które podano wcześniej. Ilustruje to dobitnie Foto.: 14-15. Również ta część wykopów, które były budowane pomiędzy rowami odwadniającymi szosę a polami, nie sięgały calca.

Stratygrafia rejonu Wohynia

Szczególną uwagę należy poświęcić Wohyniowi, osadzie o bardzo starym rodowodzie. Co prawda przebieg gazociągu zaprojektowano tak, aby ominąć centrum miejscowości, ale i tak należało się liczyć z możliwością natrafienia w bocznych ulicach, podczas budowy sieci dostawczej na relikty zabudowy z przeszłości. Ryc. 2. Analiza pionowego ukształtowania Wohynia sugeruje, że osadę średniowieczną należy wiązać z 2. poł. XIII wieku. Brak informacji czy już wtedy posiadała ona prawa lokacyjne, czy też była jednym z wielu miejsc żywiłowego średniowiecznego osadnictwa, któremu patronował Kościół lub lokalni możnowładcy, a jakie powstawały najczęściej na szlakach handlowych lub przy przeprawach przez rzeki. Świadczyły one usługi noclegowe i żywieniowe podróżnym, często też służyły informacją o przebiegu szlaku, zwłaszcza w terenie bagiennym, płaskim, pozbawionym naturalnych drogowskazów. Takie miejsce idealne do osadnictwa znajduje się na lewym brzegu Piwonii. Jest to nieregularna, w przybliżeniu podłużna wysoczyzna, rozciągająca się na osi W – E, licząca około 750 m długości i 150 m szerokości, wyznaczona poziomą 154 m n.p.m. Jej kulminacja sięga wysokości 156 m n.p.m., co przy fakcie, że Piwonia w tym rejonie płynie na wysokości 149,0 m n.p.m. daje względną różnicę 7 m, co jak na ten płaski region jest dużym atutem na rzecz lokalizacji osadnictwa. Sama wysoczyzna rozpoczyna się przed skrzyżowaniem obecnych ulic Suchowolskiej z Radzyńską i Polną, a kończy w okolicy skrzyżowania ulicy Milanowskiej z ulicą Piłsudskiego, w miejscu, gdzie kiedyś istniała cerkiew, a obecnie stoją budynki szkoły. Najwyższym wzniesieniem tej wysoczyzny jest rejon obecnie istniejącego budynku Urzędu Gminy i kościoła i tu należałoby szukać najstarszych śladów osadnictwa w Wohyniu. To najwyższe wzniesienie wyznaczone poziomą 156,0 m n.p.m. ciągnęło się w kierunku wschodnim na nieznaną bliżej odległość, być może do wysokości posesji nr 5 i 7 przy ul. Piłsudskiego i nr 35 przy ul. Średniej. Zapewne w późniejszym okresie podczas różnych faz rozbudowy Wohynia zostało zniwelowane. Widać to było w wykopie prowadzonym wzdłuż północnego i zachodniego boku parku usytuowanego w centralnej części Wohynia. Calec zalega tu na głębokości ok. 1,0 m poniżej obecnego terenu, tzn., że w początkowej fazie osadnictwa był on niższy o 2 m. w stosunku do rejonu kościoła i Urzędu Gminy. Zapewne na tej mniejszej przestrzeni, o wymiarach 200x70 m, zlokalizowany był średniowieczny Wohyń, który później, rozwijając się, zajął większy teren wyznaczony przez poziomą 154 m n.p.m. Częściowo potwierdzają to stwierdzenie pierwsze wzmianki o miejscowości z poł. XVI w., a później pierwsze zachowane plany Wohynia z 1. poł. XVIII w i z 1819 roku. Widzimy na nich brak obwarowań i rozrzuconą zabudowę. W późniejszym okresie zabudowa ta miała tendencję do lokowania się przy drogach wychodzących z Wohynia a nie w centrum, w okolicach kościoła. W tej pierwszej, średniowiecznej fazie osadnictwo nie zeszło

prawdopodobnie poniżej poziomu 154 m. n.p.m., czyli ograniczało się do zabudowy przy dzisiejszej ulicy Średniej od północy i częściowo ulicy Zaszkolnej. Być może spowodowane to było wysokim poziomem wód gruntowych i zabagnieniem doliny Piwonii. Dopiero w okresie późniejszym, po wykorzystaniu pod osadnictwo dobrych, suchych terenów wysoczyzny, osadnictwo zajęło niższą terasę, na której wytyczono ulicę Nadrzeczną.

Jak już wspomniano, wykop pod gazociąg ominął centrum Wohynia i z ulicy Radzyńskiej skierowany został w lewo, w ulicę Polną, aż do ul. Nadrzeczej i był w niej prowadzony aż do wschodnich krańców, do ulicy Bezwolskiej. W tym miejscu omijał od N i E zabudowania szkoły i wchodził na ulicę Piłsudskiego. Z tak biegnącego gazociągu wyprowadzono dwa odgałęzienia. Jedno przez posesję parafialną i częściowo ulicę Średnią dochodziło do parku w centrum i stąd jedno ramię poprowadzono do kotłowni budynków mieszkalnych, położonej na S od ul. Piłsudskiego. Drugie miało iść wzdłuż północnej pierzei parku i dalej ulicą Średnią do szkoły. Budowy tego odcinka zaniechano, gdyż szkoła otrzymała gaz z podłączenia w innym miejscu. Drugie odgałęzienie poprowadzono z ulicy Nadrzeczej na N, ulicą Łukową, obok Zakładu „Zemat”, na drugi brzeg Piwonii pomiędzy pałacem a blokami mieszkalnymi do PHU „Welmax”.

Stratygrafię w obrębie Wohynia pokazują Foto.: 8 – w ul. Średniej; Foto.: 9 – w ul. Łukowej; i Foto.: 10 – w ul. Nadrzeczej. Calec w tym rejonie wystąpił na głębokości ok. 1,0 m i wyraźnie widać, że rejon ten był często wykorzystywany, niwelowany i nadsypywany. Ceramika znajduwana w obrębie Wohynia pochodzi w równym stopniu ze stropu warstwy zalegającej ponad calcem, co i ze spągu. Tak, że próba uchwylenia różnych chronologicznie faz rozbudowy Wohynia nie powiodła się. Szczególną uwagę chcę zwrócić na wykop biegnący ulicą Średnią, na odcinku skweru w centrum Wohynia. Materiał ceramiczny, który tu zebrano intencjonalnie, pochodzi z warstwy zalegającej na stropie calca i wydaje się być pierwotnym humusem. Obok ceramiki wydobyto z tej warstwy podeszwę sandała (Tabl. V-J2 j), który jak się wydaje nie można datować wcześniej niż XIX wiek, podobnie jak cały zespół ceramiki. W podsumowaniu można stwierdzić, wykopy gazociągu nie natrafiły na ślady najstarszej zabudowy Wohynia, co nie znaczy, że takowe nie istnieją i nie czekają na swoje odkrywcę.

Stratygrafia rejonu cerkwi w Wohyniu

Osobną uwagę poświęcę wschodniemu krańcowi wysoczyzny. Wyznacza go skraj poziomu 153 m n.p.m. Wykop pod gazociąg przeciął ją na osi N-S. Do nietypowego znaleziska doszło w wykopie prowadzonym w wąskiej, bezimiennej uliczce, pomiędzy parkanem szkolnym i posesją nr 28 przy ul. J. Piłsudskiego (Foto.: 11). W N części wykopu natrafiono na kości długie i fragmenty czaszek. Znaleziska dokonano w obrębie czarnej, przemieszanej warstwy humusu, co pokazuje Foto.: 12. Calec wystąpił w tym miejscu na głębokości 1,10 m. Na ile było to możliwe przekopano go, nie natrafiając na żadne ślady obiektów ani kości, nie znaleziono też materiału ceramicznego. Po przeprowadzeniu rozmów i dodatkowych poszukiwań archiwalnych stwierdzono, że w tym rejonie znajdowała się cerkiew. Notowana jest od połowy XVI do schyłku XIX wieku. Około 3. ćwierci XIX w. została rozebrana i przeniesiona na katolicki cmentarz, zlokalizowany przy ulicy Suchowolskiej. W pracowni Geodezji

Urzędu Powiatowego w Radzynie Podl. znajduje się mapa katastralna Wohynia z 1932 r. Jak stwierdzono, na tym planie cerkiew nie jest już zaznaczona, są tu wyłącznie pola orne. Gdyby przyjąć, że przy cerkwi istniał cmentarz, to pomimo rozbiórki świątyni miejsce takie nie powinno być przeznaczone pod uprawę. Wydaje się, że funkcję prawosławnego cmentarza pełnił obecnie nieczynny cmentarz położony ok. 1-2 km na E od zabudowań Wohynia, znany obecnie jako stan. nr 10 na karcie AZP 67-83. Może warto byłoby dotrzeć do starszych planów katastralnych ze schyłku XIX w. lub z okresu po wyzwoleniu, czyli po 1918 roku. Mapy takie, jak mi oświadczone, zostały przekazane do Archiwum w Lublinie. Z wypowiedzi mieszkańców Wohynia wynika, że w okolicy tego parkanu podczas rozbudowy szkoły znajdowano ludzkie kości, które na przestrzeni dłuższego czasu, sukcesywnie zakopywano pod przydrożnym krzyżem, znajdującym się przy ul. Piłsudskiego, dokładnie pomiędzy posesją szkolną a budynkiem nr 28 (Foto.: nr 11). Te ludzkie kości wystąpiły na długości ok. 5-8 m na N od ul. Piłsudskiego, dalej na N już nie występowały (Foto.: 12 i 13), choć warstwa humusu nadal była gruba, sięgając przy końcu uliczki 0,7 m głębokości. W podsumowaniu można stwierdzić, że cerkiew w tym miejscu istniała, jej dokładna lokalizacja jest możliwa po dodatkowych poszukiwaniach w Archiwum Państwowym w Lublinie. Cmentarz dla ludności prawosławnej znajdował się prawdopodobnie poza Wohyniem, w odległości ok. 1-2 km na wschód i istnieje do dnia dzisiejszego. Zapewne w bliżej nieznanach okolicznościach przy cerkwi pochowano kilku zmarłych. Ponieważ pochówki te nie były oficjalne, po likwidacji cerkwi i jej przeniesieniu teren uznano za rolniczy i przekazano w prywatne użytkowanie. Inna rzecz, dlaczego podczas rozbudowy szkoły po znalezieniu ludzkich kości, nie został o tym powiadomiony Wojewódzki Konserwator, działający przecież przez cały okres powojenny. Aby w przyszłości uniknąć profanacji ludzkich szczątków, może należałoby dokonać jakichś niewielkich badań ratowniczo-rozpoznawczych, ograniczonych do najbliższej okolicy obecnej szkoły.

Nadzory nad budową sieci rozdzielczej w Milanowie

Na trasie gazociągu znajdował się także Milanów, wieś gmina, której geneza sięga XIII wieku, a która w początkach XVI w. uzyskała prawa miejskie. Główna magistrala gazowa ominęła całą miejscowość od zachodu. Natomiast sieć dostawcza ominęła Milanów od wschodu i południa. Była ona kładziona nieco płycej i nie dostarczyła ani materiału zabytkowego, ani nie natrafiła na obiekty osadnicze. Zresztą obecna zabudowa wsi wcale nie musiała pokrywać się ze swoją średniowieczną poprzedniczką.

Nadzory nad budową sieci rozdzielczej w Parczewie

Parczew jest miastem powiatowym o XII-wiecznej genezie, lokowanym w XV wieku. Na jego terenie również poprowadzono sieć dostawczą gazu. Częściowy przebieg sieci dostawczej gazu przedstawia Ryc. 4. Żaden z wykopów prowadzonych na terenie najstarszej części miasta nie sięgnął calca. Również i w tym wypadku w ziemi wydobytej z wykopu nie znaleziono materiału ceramicznego. Zazwyczaj wypełnisko stanowił gruz ceglany z domieszką próchnicy. Wykopy poza centrum Parczewa posiadały tradycyjną stratygrafię, 0,20-0,30 m humusu i poniżej calec. I w tym wypadku

w wykopach nie stwierdzono śladów obiektów, nie natrafiono również na materiał ceramiczny, za jednym wyjątkiem. Otóż przy Al. Jana Pawła II, na lewym brzegu Konotopy, na krawędzi terasy znaleziono kilkanaście skorup nowożytnych (Tabl. VII-Ł a-c). Jest to jedyne znalezisko na terenie Parczewa. Tak niewielki zespół ceramiki nowożytnej nie stwarza przesłanki do tworzenia oddzielnego stanowiska. Znalezione skorupy połączono z materiałem ceramicznym znalezionym na stan. 31 – Parczew, które leży przy skrzyżowaniu z ul. Mickiewicza.

Podsumowanie nadzorów

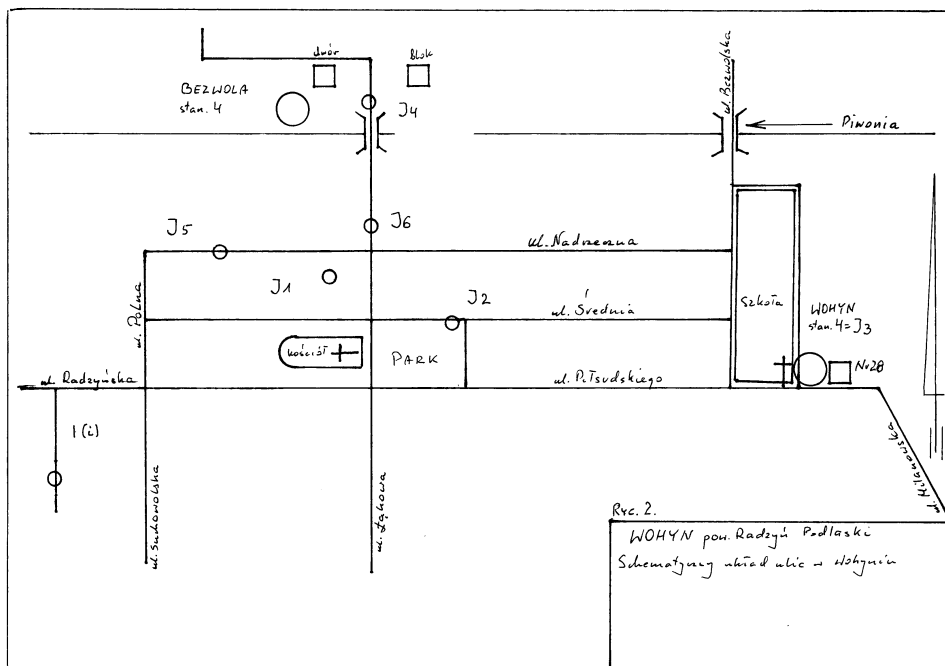
Nadzory archeologiczne nad pracami ziemnymi związanymi z budową gazociągu przesyłowego i sieci rozdzielczej spełniły pokładane w nich nadzieje. Pomimo, że nie natrafiono bezpośrednio na obiekty osadnicze ani grobowe, udało się pozytywnie zweryfikować część stanowisk znanych z kart AZP. A w kilku przypadkach odkryć nowe, nieznane ślady osadnicze z przeszłości. Pozyskany materiał ceramiczny i krzemienisty decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków trafił do Muzeum w Białej Podlaskiej.

Literatura

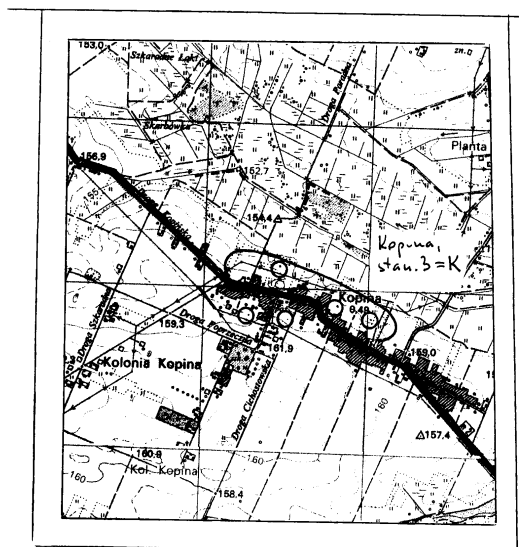
- Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Lublinie, Delegatury w Białej Podlaskiej, dokumentacja z badań AZP, obszary nr: 66-81 do 83; nr 67-82 do 84; nr 68-84 i nr 69-84.
- „Geomorfologia Polski” pod red. R. Galona – budowa geologiczna.
- „Narodowy Atlas Polski” Ossolineum 1973-78, mapa 34- gleby.
- „Narodowy Atlas Polski” Ossolineum 1973-78, mapa 30- sieć rzeczna.
- P. Kaczanowski, J.K. Kozłowski, Najdawniejsze dzieje ziem polskich (do VII w.), [w] Wielka Historia Polski, t.1, Kraków 1998.
- Archiwum Wydziału Geodezji Starostwa Powiatowego w Radzynie Podlaskim.
- M. Gedl, Grupa wschodnia, [w] Pradzieje Ziemi Polskiej, red. J. Kmieciński, t. 1, cz. 2: Epoka brązu i początki epoki żelaza, Warszawa-Łódź 1989.

Aneks 1. Mapy.

Mapa 1. Wołyń, pow. Radzyń Podlaski. Schematyczny plan miejscowości



Mapa 2. Kopina, gm. Milanów, stan. 3. Zasięg stanowiska 3 i nowe znaleziska materiału zabytkowego



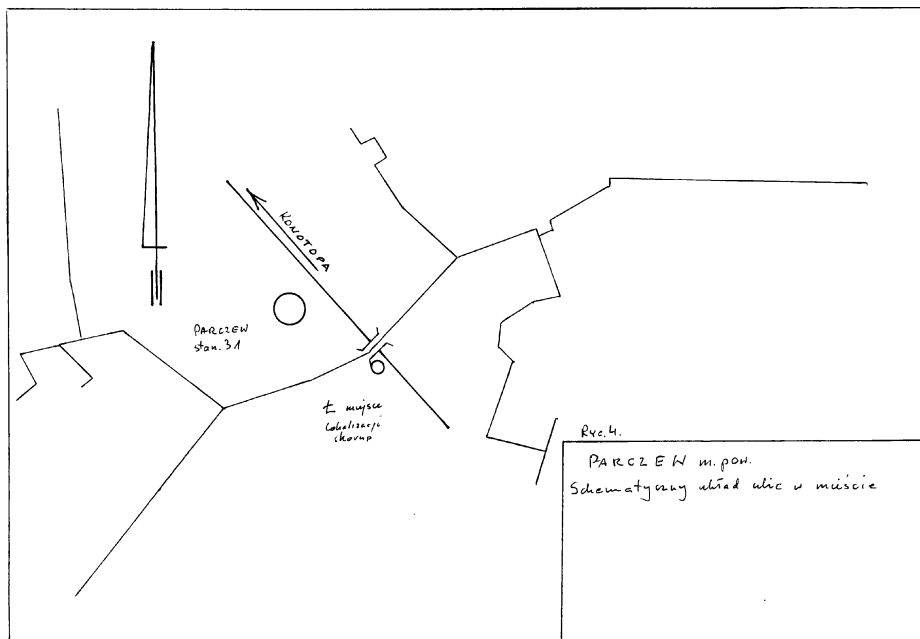
Rvc. 3.

LEGENDA

KOPINA gm. Milanów, stan. 3

- zasięg stanowiska KOPINA 3
- — znaleziska materiału zabytkowego na terenie stan. KOPINA 3

Mapa 3. Parczew, miasto pow., stan. 31. Zasięg stanowiska 31 i nowe znalezisko materiału zabytkowego



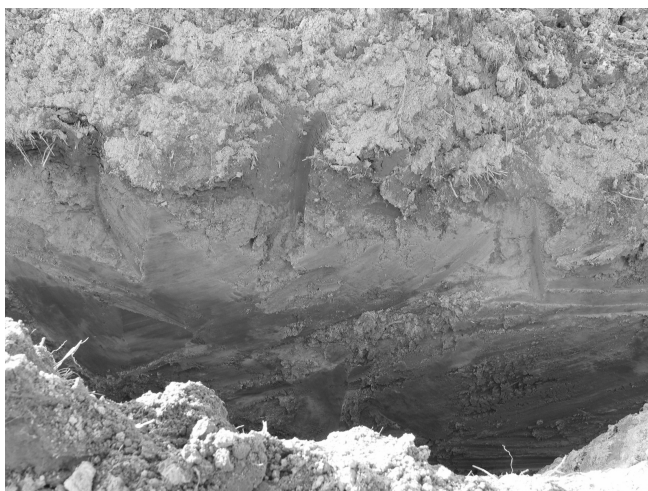
- — — — — ulice, drogi
- — — — — sieć dostawcza gazu
- — — — — sieć rozdzielcza gazu
- ← Pisuonia — — — — — rzeki / urozwy /
- — — — — — stanowiska archeologiczne znane
- — — — — — miejsca znalezienia materiału zabytkowego

Aneks 2. Fotografie.

Fot. 1. Biała, gm. Radzyń Podlaski, stan. 5. Pola prawej terasy ciek, dopływu Białki. Punkt osadniczy.



Fot. 2. Biała, gm. Radzyń Podlaski, stan. 5. Stratygrafia wykopu pod gazociąg, kilkanaście metrów na południe od stacji redukcyjnej.



Fot. 3. Biała – Adamki, gm. Radzyń Podlaski, stan. 5. Pas zaoranej ziemi powyżej drogi, a poniżej zabudowań, to prawa terasa Białki – miejsce występowania ceramiki na obszarze stan. 5.



Fot. 4. Biała – Adamki, gm. Radzyń Podlaski. Na prawo od widocznych zabudowań natrafiono na nowy materiał ceramiczny. Obszar stan. 5 rozszerzono o miejsce występowania ceramiki.



Fot. 5. Zabiele, gm. Radzyń Podlaski. Po prawej stronie widocznej drogi polnej znajdował się wykop pod gazociąg. Ceramikę znaleziono ok. 1 km na wschód od zabudowań.



Fot. 6. Zbulitów Mały, gm. Wołyń, stan. 6. Na polu zlokalizowane jest stan. 6, na prawo niewidoczna szosa Wołyń – Radzyń Podlaski; gazociąg budowany był po jej południowej stronie i tam znaleziono skorupy.



Fot. 7. Wołyń, pow. Radzyń Podlaski, stan. 3. Nowe stanowisko położone jest przed zabudowaniami, na prawo od widocznej szosy. Pomiędzy polem a łąką płynie bezimienny ciek, lewy dopływ Piwonii.



Fot. 8. Wołyń, pow. Radzyń Podlaski. Stratygrafia wykopu pod gazociąg w ul. Średniej; na dnie wykopu miejscami pojawia się całec.



Fot. 9. Wohyń, pow. Radzyń Podlaski. Stratygrafia wykopu pod gazociąg w ul. Łąkowej, na południowej terasie Piwonii.



Fot. 10. Wołyń, pow. Radzyń Podlaski. Stratygrafia wykopu pod gazociąg w ul. Nadrzecznej. W profilu pierwotny humus na warstwie calca, powyżej warstwa wyrównawcza piasku, żużel i gruz utwardzający ulicę.



Fot. 11. Wołyń, pow. Radzyń Podlaski. Bezimienna uliczka pomiędzy szkołą a posesją 29 przy ul. J. Piłsudskiego. Miejsce odkrycia ceramiki i kości. Gdzieś tu w XVII-XIX w. stała cerkiew, obecnie stan. 4.



Fot. 12. Wołyń, pow. Radzyń Podlaski, stan. 4. Stratygrafia wykopu pomiędzy szkołą a posesją 29 przy ul. J. Piłsudskiego. Calec wystąpił na głębokości 1,1 m. W przemieszanej warstwie ziemi czaszka.



Fot. 13. Wołyń, pow. Radzyń Podlaski, stan. 4. Stratygrafia wykopu ukazanego w fot. 12, kilkadziesiąt metrów dalej na północ. Grubość nawarstwiania zmniejsza się; brak kości.



Fot. 14. Kopina, gm. Milanów, stan. 3. Stratygrafia wykopu pod gazociąg obok pierwszych zabudowań wsi, od południa.



Fot. 15. Milanów, pow. Parczew, okolice stan. 2. Wykop pod gazociąg budowany był zazwyczaj pomiędzy dywanikiem asfaltowym a rowem odwadniającym. Dlatego zwykle wykop nie sięgał calca.



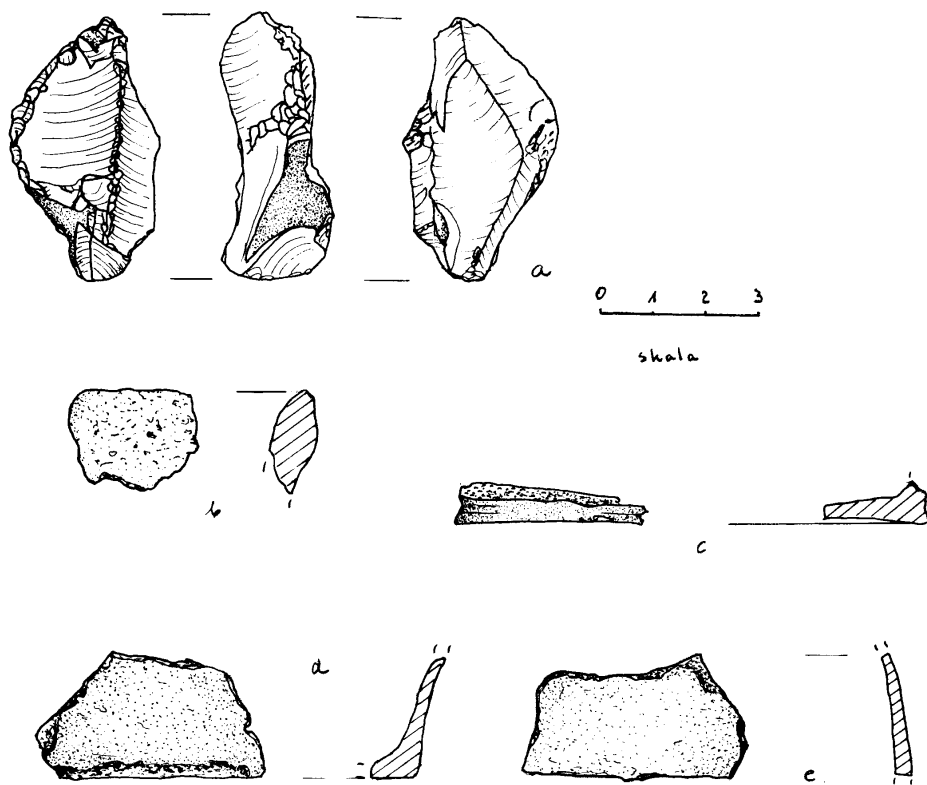
Fot. 16. Parczew. Miejsce występowania materiału ceramicznego, kilkadziesiąt metrów za koparką, na terasie rzeki.



Aneks 3. Rysunki.

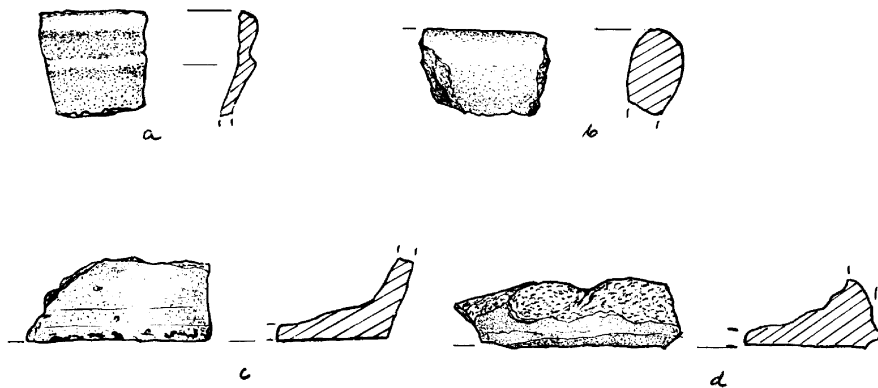
Tabl. I A: Biała, gm. Radzyń Podlaski, stan. 5 (1 krzemień = a; 4 skorupy = b-c-d-e).

TABLICA I
A

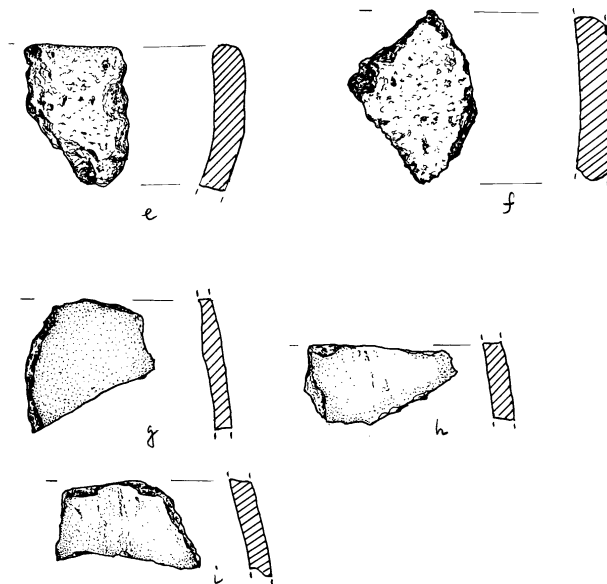


Tabl. I B: Biała-Adamki, gm. Radzyń Podl., stan. 5 (4 skorupy = a-b-c-d).

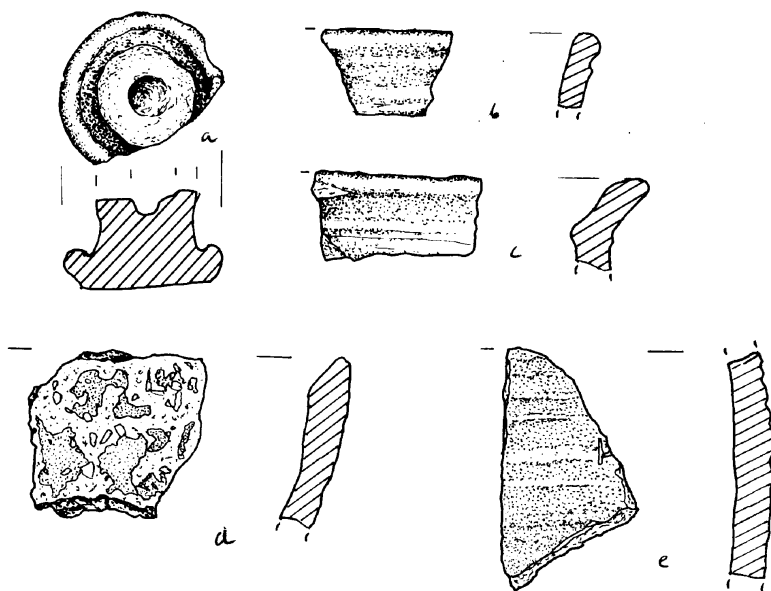
B



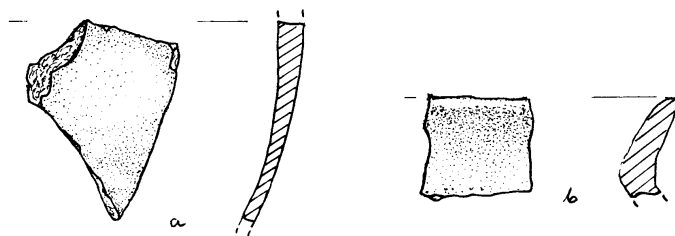
Tabl. II C, j. w. (2 skorupy = e-f (rzym); 3 skorupy = g-h-i).



Tabl. II D: Zabiele, gm. Radzyń Podlaski, stan. 1 (5 skorup = a-b-c-d-e).

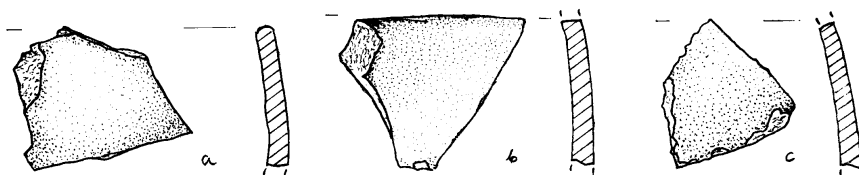


Tabl. III E: Zbultów Duży, gm. Radzyń Podl., stan. 2 (1 skorupa = a [współcz.]
1 skorupa = b [wcz. brąz]).



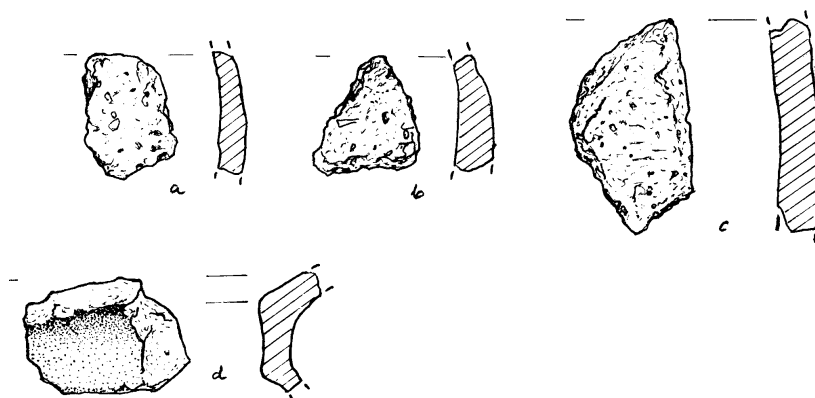
Tabl. III F: Zbulitów Mały, gm. Wołyń, stan. 5 (3 skorupy = a-b-c).

F

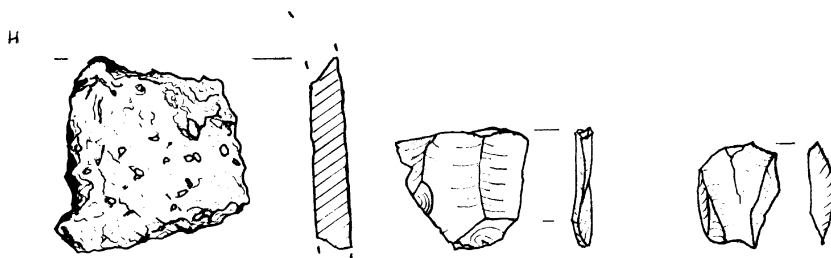


Tabl. III G: Zbulitów Mały, gm. Wołyń, stan. 6 (3 skorupy = a-b-c [pomorska]; 1 skorupa = d [współcz.]).

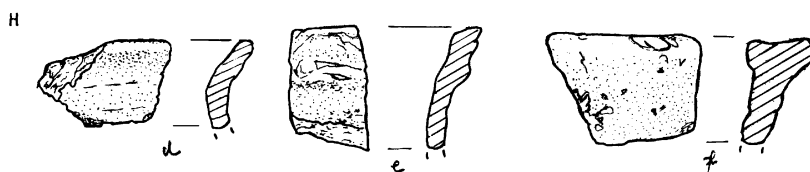
G



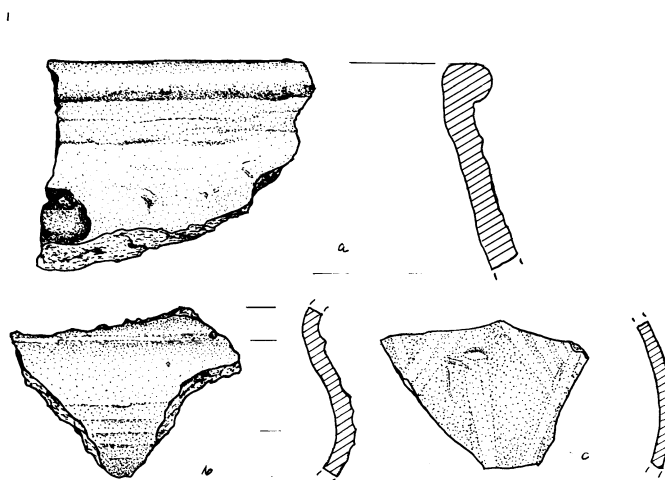
Tabl. III H: Wohyń, pow. Radzyń Podl., stan. 3 (1 skorupa = a [neolit]; 2 krzemienie = b-c [neolit])



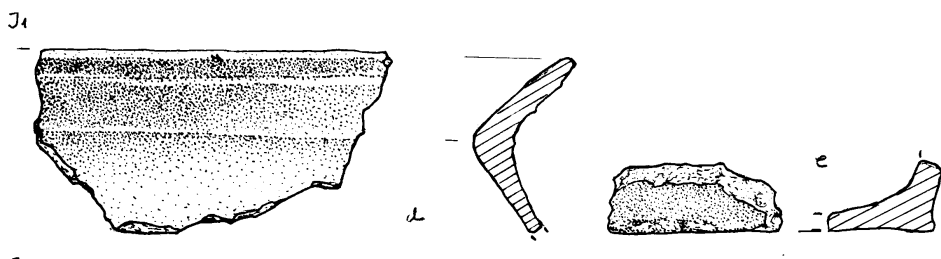
Tabl. IV H: j.w.(3 skorupy = d-e-f [współ.]).



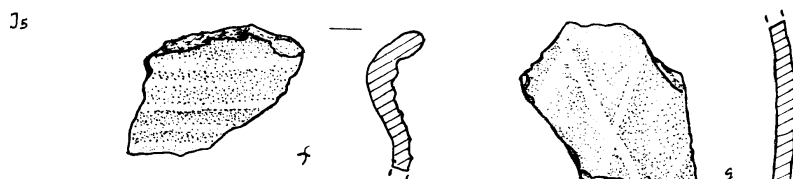
Tabl. IV i: Wohyń, pow. Radzyń Podl., stan. 2 (1 kafel = a; 2 skorupy = b-c).



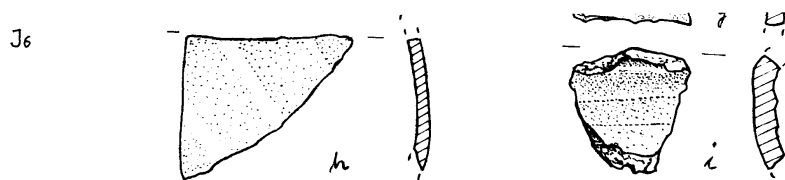
Tabl. IV J-1 j.w. (2 skorupy = d-e).



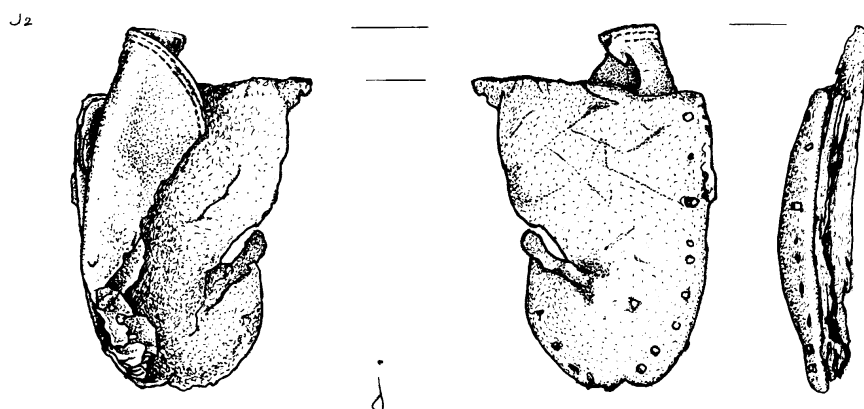
Tabl. IV J-5: j.w. (2 skorupy = f-g).



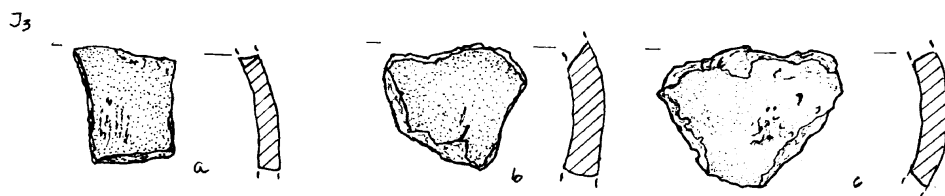
Tabl. IV J-6: j.w. (2 skorupy = h-i).



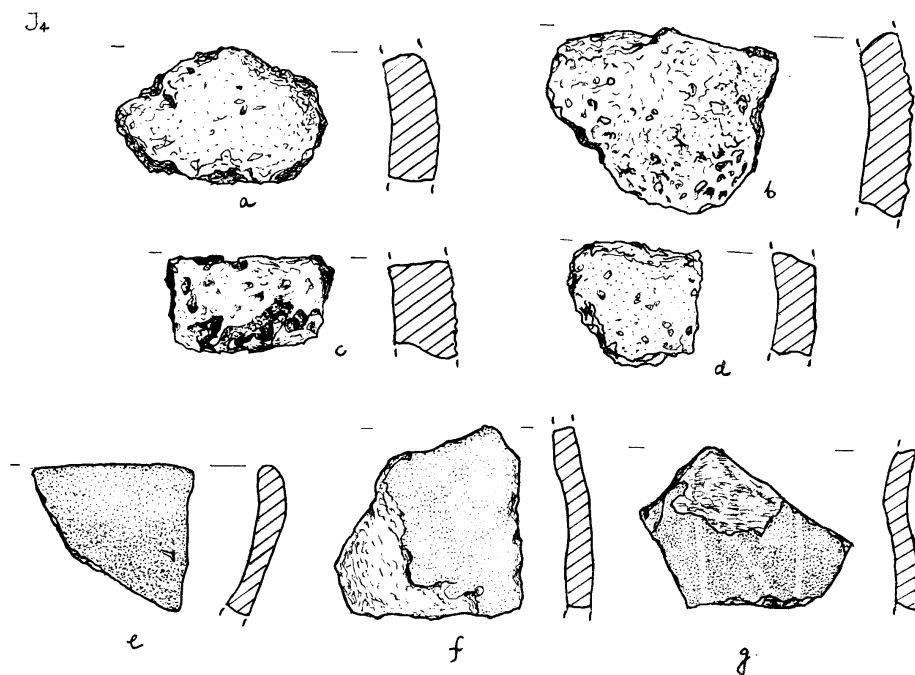
Tabl. V J-2: j.w. (1 trzewik = j).



Tabl. V J-3: Wołyń, pow. Radzyń Podl., stan. 4 (3 skorupy = a-b-c).

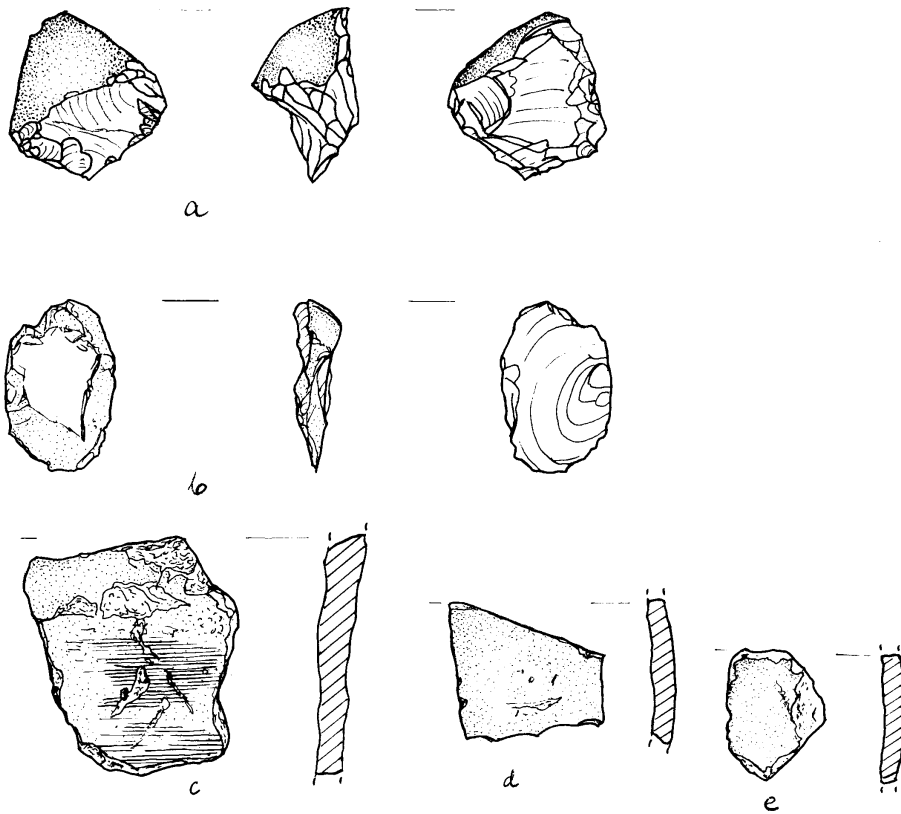


Tabl. V J-4: Bezwola, gm. Wołyń, stan. 4 (4 skorupy = a-b-c-d [rzym.]; 3 skorupy = d-e-f. [współ.]).

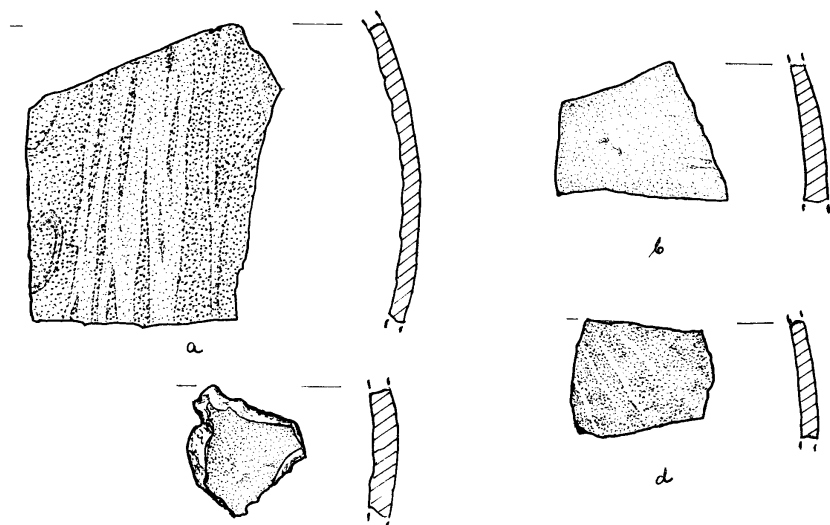


Tabl. VI K: Kopina, gm. Milanów, stan. 3 (2 krzemienie = a-b; 3 skorupy = c-d-e).

Tablica VI



Tabl. VI L: Milanów, pow. Parczew, stan. 2 (4 skorupy = a-b-c-d).



Tabl. VII Ł: Parczew, stan. 31 (3 skorupy = a-b-c).

